

OPONENTSKÝ POSUDEK DISERTAČNÍ PRÁCE

Zdeněk Štipl, *Hnutí křesťanských ášramů v Indii*. Disertační práce, Ústav jižní a centrální Asie, FF UK, Praha 2015, 247 str.

Před vlastním textem posudku se cítím být povinen předeslat dvě skutečnosti.

První z nich se týká tématu práce. Ta je věnovaná hnutí křesťanských ášramů v Indii. Jsem vystudovaným religionistou; ve své vlastní badatelské práci se věnuji tibetologii. Indické prostředí mi není neznámé, je však pro mě předmětem odborného zájmu zejména v kontextu buddhismu a vztahu k Tibetu. V mém oponentském posudku tak bude zvažena především forma a úroveň zpracování disertační práce.

Druhou podstatnou skutečností je, že posudek na práci se stejným titulem píše podruhé. V předchozím posudku jsem navrhol disertaci přepracovat. Pro přiblížení kontextu ocituji závěr předchozího posudku:

„Závěrečné hodnocení je pro mě těžké. Tato disertační práce je přes mnohé výtky založená na usilovném výzkumu, přináší ucelený obraz křesťanského ášramového hnutí, byť je tento obraz uzavřený do křesťanského světa. Práce je po formální stránce bezproblémová. Ze své zkušenosti vím, že mnohé obhájené disertační práce, se kterými jsem měl co do činění, stály autory viditelně méně úsilí než tento předkládaný text. Na opačné straně hodnocení stojí nevyužitý potenciál práce a nedostatky ve smyslu kritického akademického výzkumu. Autor zůstal v zajetí textů protagonistů křesťanského ášramového hnutí a osobních hodnocení. Domnívám se, že by práci nesmírně prospělo, kdyby se autor pokusil vyjít za tento rámec a dokázal zasadit křesťanské ášramové hnutí do širšího kontextu. Mnoho problematických pasáží, které nejsou ukotvené v nestranném nahlížení na historické události, by mělo být z práce vypuštěno. Dobré jádro práce přinášející fakta týkající se křesťanských ášramů by si zasloužilo zasadit do obecnějšího rámce, který přidá práci na zajímavosti. Práce by se tak stala bezproblémovou a daleko přínosnější ve smyslu kritické akademické tradice. Především s ohledem na možnosti výrazného vylepšení této práce tedy navrhuji disertační práci přepracovat.“

Struktura práce zůstává obdobnou. Práce je kromě úvodu členěná do pěti hlavních kapitol a každá z nich se poté dělí do množství krátkých podkapitol.

V úvodních částech je představený stav bádání nad vybraným tématem, struktura práce, seznámení čtenáře s cíli a postupem práce na disertaci. Zdeněk Štipl zná dostatečně relevantní literaturu ke křesťanským ášramům v Indii a za cíl si předsevzal především celkový náhled na celé hnutí.

První kapitola *Křesťanství v Indii – kritické poznámky k předporozumění* (str. 17-54) je rozdělená do dvou částí. První z nich (1. 1. Křesťanství v kontextu – proměny vztahů k okolnímu prostředí) se pokouší stručně charakterizovat jednotlivé etapy přítomnosti křesťanství v Indii a jejich vývoj od existence rané komunity křesťanů sv. Tomáše v Kérale, přes působení portugalských misionářů od 16. století, až po vývoj v 18. a 19. století. Tento historický náčrt je poté doplněn přehledem hlavních prvků vývoje teologického myšlení v daném období, které vrcholí tzv. teologií naplnění a teologií osvobození. V druhé části *Charakteristické rysy křesťanství v Indii* jsou pak vyjmenované charakteristické problémy křesťanství, které jsou do značné míry specifické pro Indii. Tato první kapitola stručně přivádí čtenáře k pochopení historického pozadí hnutí křesťanských ášramů a seznamuje ho s kontextem, který se utvářel ve vztazích mezi specifickým prostředím Indie a vývojem teologického myšlení, ve kterém dominovali evropští představitelé církve.

Druhá kapitola nazvaná *Inkulturační křesťanství* (str. 55-73) přivádí čtenáře do 20. století a vývoje v křesťanských církvích po přelomovém 2. vatikánském koncilu. Jakkoli vágní může termín *inkulturační* být, zdá se, že se ve druhé polovině 20. století ujal zejména v katolickém prostředí (a jiný termín *kontextualizace* je typický spíše pro protestanty). Tato část je užitečným shrnutím diskuzí uvnitř teologických kruhů a zároveň i nástinem vývoje uvnitř křesťanských církví v Indii. Hlavními problémy se zdají být orientace křesťanských církví na vyšší vrstvy indické společnosti, nahlížení indických kultur skrze okouzlení vybranými mystickými prvky vycházejícími z vyšší literatury indického subkontinentu a v neposlední řadě i sebepochopení křesťanství jako výlučného mezi jinými náboženskými tradicemi. Tyto prvky vedou přes veškerou snahu k izolaci křesťanství, které tak neoslovuje

širší vrstvy indické společnosti. V této části jsou shrnuté a pojmenované vnější okolnosti, které přes veškerou snahu křesťanských misí ve 20. století stojí za permanentní cizostí křesťanství v prostředí Indie.

Třetí kapitola *Historie Hnutí křesťanských ášramů* (str. 74 – 170) dává už svým rozsahem najevo, že je jádrem celé práce. Počíná jakousi prehistorií křesťanských ášramů v Indii (rozdělené do kapitol nazvaných *Počátky*), v nejstarší době spojené s postavou de Nobiliho z počátku 17. století. De Nobili se přiznává k imitaci bráhmanů a vydávání se za italského bráhmana. Blížeji k vlastnímu fenoménu křesťanských ášramů se dostávají podkapitoly věnované konci 19. století a postavě Brahmabándhava Upádjháje. Tyto části obsahují výstižné pasáže charakterizující dobovou snahu přizpůsobit křesťanství indickému prostředí po vnější straně, ale i pokusům o „sanskrtizaci“ křesťanství, například v pojmu *saččidánanda*, který charakterizuje křesťanského Boha. Je na místě konstatovat, že oproti starší verzi disertace doznal text podstatných změn k lepšímu. Mnohé obecné soudy z textu zmizely na úkor bohatší faktografie. Obdobných pozitivních změn doznala následující podkapitola *Příčiny vzniku Hnutí na počátku 20. století*, která lépe charakterizuje specifika dané doby v Indii, včetně hojného bujení ášramů, které bylo mimo jiné i inspirované výjimečnou a vlivnou osobností Gándhího, a stál za ním i vliv neohinduismu.

V následujících pasážích zaměřených na protestantské hnutí ášramů se objevují základní fakta mapující ranou historii protestantských ášramů a jejich cílů. Tyto pasáže jsou zdařilé a shrnují fakta jinak roztroušená v existujících dílčích publikacích.

Následuje část věnovaná katolickým ášramům, která je zdaleka nejobsáhlejší částí celé disertace. Opět obsahuje podkapitoly, které chronologicky představují vybrané ášramy a historické postavy s nimi spjaté. Tyto podkapitoly jsou proloženy představením organizací spojující katolické ášramy a nastíněním situace v křesťanské Indii po přelomovém 2. vatikánském koncilu.

Čtvrtá část je nazvaná *Fenomén křesťanského ášramu* (str. 171-201) a přináší obecný historický exkurz týkající se ášramů v Indii, představení denního života v ášramech, zabývá se postavou gurua, křesťanskými sannjásiny, rolí sádhy v ášramech a nakonec přináší i základní typologii křesťanských ášramů. Tato část je logicky strukturovaná a přináší zajímavé informace. Opět oproti původní práci tato část doznala zásadních a pozitivních změn. Daleko

plastičtěji uvádí čtenáře do jevů vyrostlých v indickém prostředí (ášram, guru, sannjás, sádhana, márga), naznačuje jejich pozadí i role v indickém kontextu, a tím také napomáhá čtenáři k jasnějším náhledům na způsoby, kterými se křesťané v rámci Hnutí křesťanských ášramů pokoušeli přizpůsobit své působení indickému prostředí. Tato část je zakončená autorovým návrhem typologie jednotlivých ášramů, která na jedné straně poukazuje směrem k rozmanitosti, na straně druhé díky typologii charakterizované v sanskrtských termínech poukazuje i na způsoby adaptace křesťanského působení do indické tradice.

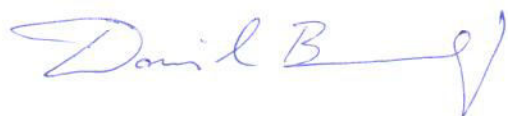
Závěrečná kapitola *Závěr: Interpretační možnosti Hnutí křesťanských ášramů* (str. 202-207, vystřídala kapitolu *Hodnocení Hnutí křesťanských ášramů* starší verze disertace) doznala důležitých změn. Oproti původnímu znění je daleko opatrnější v soudech a namísto jednoznačné perspektivy hodnotící hnutí z hlediska úspěšnosti nyní nabízí jemněji rozlišené možnosti interpretací zkoumaného jevu. Mimoto naznačuje i možnosti dalšího badatelského úsilí při zkoumání jevu Hnutí křesťanských ášramů, která se dle mého názoru týká především perspektivy nazvané „religionisticko-filozofickým přístupem“. Každopádně však konstatuje, že Hnutí skončilo neúspěchem a je „uzavřenou kapitolou“.

Autor nahlíží jev Hnutí křesťanských ášramů z perspektivy historických událostí. Nemohu se však ubránit otázce, zda se jádro problému neukrývá spíše ve vnitřní nekompatibilitě křesťanství s indickými tradicemi, tj. v klíčových otázkách, které si křesťanství klade a způsobech odpovědí na ně (důrazy na jedinnost, resp. trojjedinnost Boha, právní tradice spojená s křesťanstvím od dob jeho existence v rámci Římské říše, hierarchizovaná struktura, otázky spásy, které jsou spojená se smrtí spasitele a jeho zmrtvýchvstání). Moje vlastní zkušenost se dotýká prostředí Tibetu, které je v mnoha rysech odlišné, ale v některých se může indickému podobat. Víím, že přes veškerou snahu o zachování respektu vůči křesťanství je pro Tibeťany vnímaná otázka počtu bohů jako zcela irelevantní, problémy mají s „uctíváním mrtvoly“ (toto jsou opakovaná vyjádření Tibeťanů), která je v tibetském prostředí vnímaná jako rituálně znečišťující, atp. Pro tyto náhledy by bylo třeba výzkumu za užití postupů antropologických a religionistických. Autor přiznává, že toto je za hranicemi vymezení jeho přístupu. V takovéto perspektivě však vidím možnosti jasnějšího a detailnějšího náhledu na působení křesťanství v Indii. Je mi však jasné, že by v takovém případě bylo potřeba vzdát se nároku na celistvost a jednoznačné uchopení zkoumaného

jevu. Není pravděpodobně možné z této perspektivy postihnout tak mnohé a rozmanité jevy, které doprovázejí křesťanství i indické náboženské tradice. Nicméně podobné pokusy o průhledy do vztahů mezi nimi považuji za velmi žádoucí a s velkým potenciálem přiblížit se daleko více zkoumané problematice.

V celkovém hodnocení předkládané dizertační práce musím konstatovat, že doznala výrazných pozitivních změn. Jsem rád, že Zdeněk Štipl vzal slova kritiky vážně, jakkoliv je mi jasné, že je to lidsky nepříjemná záležitost. Výsledkem je práce, která pečlivě mapuje historické okolnosti a souvislosti Hnutí křesťanských ášramů v Indii a nezdá se, že by opomíjela důležité události v jeho vývoji. Práce je ve svém jádru dobře a logicky členěná, využívá značné množství existující literatury sekundární i primární, je psaná velmi dobrou češtinou. Mohu konstatovat, že text splňuje požadavky kladené na dizertační práci. Doporučuji ji proto k obhajobě a navrhuji, aby byl na jejím základě autorovi udělen titulu Ph.D.

V Praze 7. 12. 2015

doc. Daniel Berounský, Ph.D

Ústav jižní a centrální Asie, FF UK v Praze